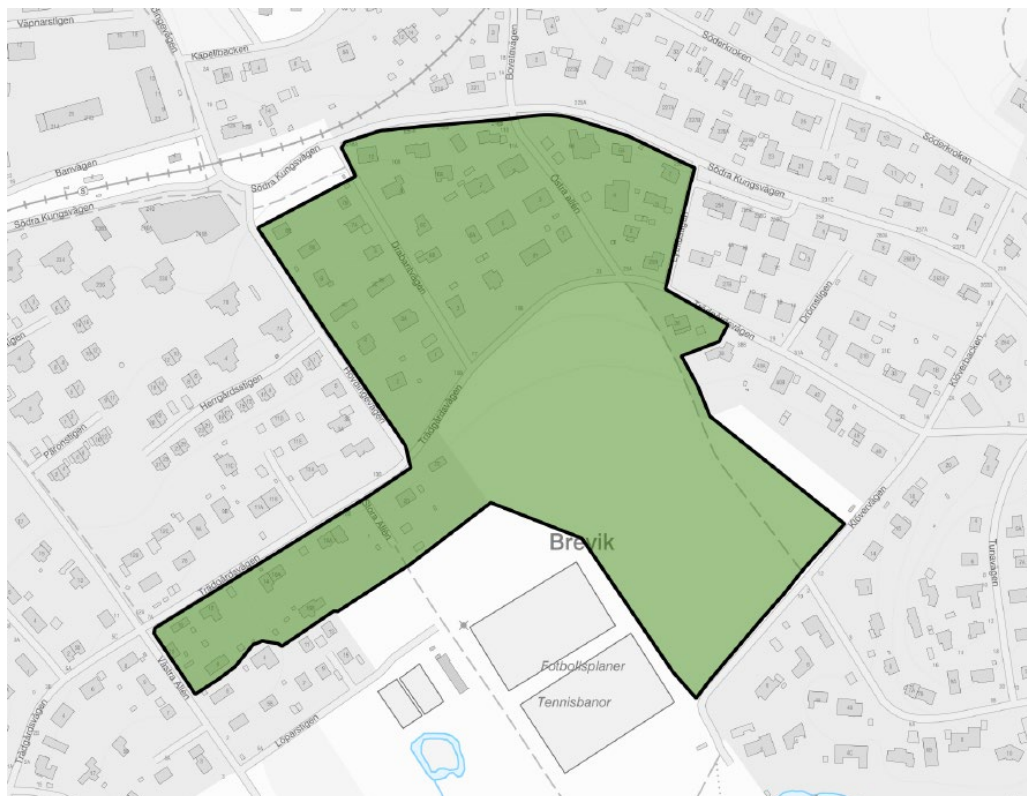

Breviks villastad

Bakgrund

Breviks gård har medeltida anor och ägdes under 1880-talet av fabrikören Jean Bolinder vars hustru Selma Kristina Bolinder skapade en av öns främsta trädgårdsanläggningar. Gården som låg i kvarteret Huvudgården vid Västra Allén revs 1987. Även den Bolinderska trädgården är borta, men platsen är fortfarande synlig i de öppna fält som nu är parkmark. Namnet Breviks ängar, är ett minne från att slutningarna omfattade en stor del av gårdens ängar och betesmarker, vilket framgår av gårdskartan från 1720. Av Breviks gårds bebyggelse återstår i dag endast trädgårdsmästarbostaden i kvarteret Trädgården. Alléerna som ramade in trädgården ger än i dag stark karaktär åt villastaden.

År 1906 förvärvades Brevik av kaptenen och finansmannen Allan Abenius som tog initiativ till Fastighetsbolaget Lidingö-Brevik 1907 som i sin tur skapade stadsplan för utbyggnaden av Breviks villastad. Fastighetsbolaget satsade på ett för sin tid modernt villaboende med service i form av elektricitet samt vatten- och avloppsledningar. 75 villor hade uppförts redan 1910. I detta innefattades även Käppala och Gåshaga, men merparten av villorna låg i Brevik. Villastadens kärnmiljö präglas i dag av villor från ca 1905–1930. De största och mer monumentala villorna kom främst att byggas i kvarteren Linet, Rågen och Vetet. Kvarteren Klöver och Kornet i öster har mer av egnahemspräglad villabebyggelse. Framför allt under 1940- och 50-talet delades många ursprungliga stora tomter och nya villor

uppfördes. Enstaka tomtdelningar med nya villor tillkom även under följande årtionden.

Beskrivning av området

Kulturmiljön omfattar några kvarter av Breviks villastad, nära den plats där Breviks gård låg och var villastadens centralpunkt. Kärnmiljön i dag omfattar den sammanhängande äldre bebyggelse som avgränsas av Södra Kungsvägen, Lyckostigen, Hövdingevägen, Trädgårdsvägen, Västra Allén och Klövervägen nedanför Breviks ängar.

Villastadens kärna ligger i den småkuperade sluttning som övergår i ett flackare dalstråk med karaktär av gammal sjöbotten mot hamnen vid Halvkaksundet. I dalsluttningen breder fortfarande Breviks ängar ut sig med öppna gräsbevuxna fält som ger stark karaktär åt den samlade villastaden högre upp i sluttningen. Smala raka gator löper ner över den branta sluttningen och inramar mer eller mindre rektangulära kvarter av olika storlekar.

Breviks villastad, vy nerifrån hamnen över Breviks ängar norrut upp mot villorna vid Trädgårdsvägen.

I jämförelse med villastäderna i Hersby och Herserud är Breviks villastadsplan mer konventionellt utformad. Stadsplanen är en "uppmjukad" rutnätsplan som anpassats till terrängen och delvis till befintligt vägnät och har därmed blivit ganska oregelbunden i formen. Särskilt införlivades de befintliga alléer som ramade in Breviks gårds stora trädgård och vägen ner till ångbåtsbryggan, i dag Västra och Östra Allén samt Hövdingevägens allé. Stora Allén var mittaxel i den ståtliga trädgårdsanläggningen och gick ända från Breviks gård ner till Breviks brygga. Alléerna är karaktärsfulla inslag i kulturmiljön.

Östra Allén söderut från Havren 8 vid Trädgårdsvägen.

Beskrivning av bebyggelsen

Av den allra äldsta bebyggelsen i Brevik finns i dag endast Breviks gårds lilla trädgårdsmästarebostad från 1700–1800-talet kvar (Trädgården 5).

Trädgårdsmästarebostaden som tillhörde Breviks gård.

En före detta sommarvilla från 1880-talet är Trädgården 12. Till villastadens äldsta villor, från 1902–1909, hör de två ståtliga grannvillorna i putsad sten/tegel på Linet 4 och Linet 13. Båda dessa ger uttryck för en ambition att skapa en mer högborgerlig villastad än vad som i realiteten kom att genomföras.

Linet 13.

Den största och mest monumentala villan lät dock villastadens skapare Allan Abenius uppföra som sin egen privatvilla 1909, på Vetet 10, ritad av arkitekterna Ferdinand Boberg (1860-1946) och Bror Almqvist (1864-1940). De tunga byggnadsvolymer med ljusa slätputsade fasader, stora tegeltäckta brutna takfall, gavelutsprång och spetsiga frontespiser ger byggnaden en stark karaktär i en blandning av jugend och nationalromantisk arkitektur.

Vetet 10 från 1909 ritad av arkitekter Ferdinand Boberg och Bror Almqvist.

Inom kvarteret Trädgården ligger två parvillor från 1912 med inspiration från engelska villastäder. Exteriören bär influenser från tysk jugend och nationalromantik. Båda har ljusa slätputsade fasader, tätspröjsade fönster, bågformade frontespiser och tegeltäckta valmade brutna tak med lätt förhöjt övre takfall.

Parvillan inom Trädgården 10-11, en av två parvillor från 1912 som ligger bredvid varandra.

Parvillan inom Trädgården 7 och 20, en av två parvillor från 1912 som ligger bredvid varandra.

Rapsen 1 bär drag av italiensk klassicism och jugend med en symmetrisk uppbyggd fasad och tätspröjsade fönster.

Rapsen 1 vid Trädgårdsvägen/Stora Allén är en av villastadens äldsta och mest välbevarade villor, uppförd redan före 1915.

En tidstypisk ljusputsad villa i elegant 1920-talsklassicism är Havren 8 som ritades av och uppfördes för arkitekten Hans Holgersson. Villans karaktäristiska svängda valmade tak har tagits upp i en senare mindre tillbyggnad från 1977.

Havren 8 ritades 1927.

Bland de många villorna i det tidiga 1900-talets panelarkitektur märks särskilt Linet 6 som är en stor mönstervilla från Stockholmsutställningen 1909.

Linet 6 från 1909 vid Hövdingevägen.

Linet 12 och Rågen 12 har en för Lidingö karaktäristisk 1910-talsarkitektur. Den nationalromantiskt tjärbruna Vetet 8 har en säregen bakgrund, från början uppförd som experimentverkstad för Ljungströms Ångturbiner AB, men tidigt inredd till villa. Mer egnaemspräglade enklare utformade villor från 1910–1920-talet är Kornet 2 och Linet 14. I Rågen 3 från tidigt 1920-tal möts drag från både 1920-talsklassicism och funkisstil.

Västra Allén nere vid Breviks ängar (till vänster). Hövdingevägen vid Linet 14 som är en av villastadens egnaemspräglade 1920-talsvillor (till höger).

Flera villor bevarar en ursprunglig exteriör medan vissa blivit mer förändrade under 1900-talets gång. Villorna ligger generellt indragna från gatan och de äldre är uppförda i 1 ½-2 våningar. Här dominerar släta putsfasader eller panelarkitektur under branta sadeltak oftast belagda med tegel, skiffer eller plåt. Utformningen av detaljer som till exempel entrépartier, frontespiser, burspråk, verandor och takkupor varierar beroende på stiluttryck.

1940- och 50-talsvillorna kännetecknas främst av 1 ½ plan, ofta i souterräng, med ljusa putsfasader, en stor omsorg om fasaddetaljer, tidstypiskt smide, samt en- och tvåluftsfönster och sadeltak med tegel, papp eller skiffer.

Villatomterna bär ofta fortfarande en naturprägel men flera har också karaktären av en gammal blommande villatradgård från tidigt 1900-tal. Gamla uppvuxna ädellövträd kännetecknar många tomter. Det finns även inslag av äldre fruktträdgårdar. Flera har små terrasseringsmurar med stödmurar. Klippta häckar, spjälstaket eller låga putsade murar inramar ofta tomten mot gatan. Stenstolpar och grindar i trä eller smide, ofta med samma ålder som villan, flankerar ingången oavsett om det är 1910-tal eller 1950-tal.

Sammanfattande värdering

Delar av Breviks villastad utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området har fortfarande en väl bibehållen kärna av tidigt 1900-tal, kompletterad successivt med villor under det senare 1900-talet vilket ger en god uppfattning om Lidingös tidiga stadsutveckling. Villorna bevarar i de flesta fallen en ursprunglig karaktär och flera tomtstrukturer finns kvar från tidigt 1900-tal. Det innebär att villastadsbolagets ursprungliga intentioner fortfarande kan avläsas i bebyggelsemönstret. Flera välbevarade villor som kommit till under tidsperioden 1940–1960-tal återspeglar såväl utvecklingen av svensk villaarkitektur som den kvalitativa mångfalden i Lidingös villatradition.

Kulturmiljön har inte tidigare uppmärksammats. Endast enstaka byggnadsobjekt är uppmärksammade som kulturhistoriskt värdefulla i "Lidingö – Kulturhistoriska miljöer" (Stockholms Länsmuseum, 1990).

Karaktärsdrag

- Breviks ängar utgör en viktig naturmiljö i sydost.
- Alléerna med sina ofta tuktade gamla ädellövträd är ett signum och av stor betydelse i kulturmiljön.
- Gatunätet med lätt modifierat rutnätplanemönster.
- Tomter som bevarar ursprunglig storlek från det tidiga 1900-talet är mycket betydelsefulla för villastadens karaktär ur kulturmiljösynpunkt.
- Karaktäristiska tidsskikt med välbevarade villor från tidsperioden ca 1905–1935 och kompletterande tillägg från senare årtionden.
- Friliggande villor i indraget läge från gatan och med huvudfasad vänd mot gatan.
- Äldre villor byggda mellan cirka 1905 och 1935 kännetecknas av 1 ½-2 våningar, sammanhållen volym, släta putsfasader eller träfasader samt branta sadeltak
- Utformningen av detaljer som till exempel entrépartier, frontespiser, burspråk, verandor och takkupor varierar beroende på byggnadsstil.
- 1940- och 50-talsvillorna kännetecknas av sammanhållen husvolym i 1 ½ plan, ljusa putsfasader, få fasaddetaljer, tidstypiskt utformade entréer med smidesräcken, samt en- och tvåluftsfönster, sadeltak.

- Blommande villaträdgårdar eller mer naturpräglade tomter med gamla uppvuxna ädellövträd och fruktträd, spjälstaket, klippta häckar eller låga putsade murar avgränsar i regel villatomten mot gatan.

Råd och rekommendationer

Syftet med råd och rekommendationer är att de ska ge inspiration och vägledning kring hur fastighetsägare kan tänka kring förvaltningen av sin fastighet för att de värden som karaktäriserar området ska bevaras. De är också ett stöd vid handläggning av bygglovs- och planärenden för staden. De råd och rekommendationer som ges är inte juridiskt bindande.

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Befintlig planstruktur avseende byggnadernas placering på tomten, volymverkan och fasadmateriäl bör värnas.
- Området bör inte förtätas ytterligare och stora äldre bevarade tomter bör inte avstyckas.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och underhållas med väl anpassade material och metoder. Äldre byggnadsdetaljer ska värnas, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande.
- Eventuella nya tillägg och tillbyggnader bör utföras med hänsyn till den ursprungliga byggnaden. Tillbyggnader bör inte överträffa den ursprungliga volymen.
- Tidstypisk färgsättning bör vara vägledande vid ommålning.
- Eventuella komplementbyggnader bör anpassas till huvudbyggnaden och placeras så att de inte påverkar helheten.
- Välbevarade trädgårdar med en gestaltning som knyter an till bebyggelsens äldre karaktär bör bevaras, till exempel växtlighet, staket/murar och grusade/stenbelagda gångar.
- Trädalléer är ett signifikant inslag i Brevik. Träden bör sparas och vårdas. Äldre träd bör inte fällas om det inte är nödvändigt av naturvårdsskäl. Träd som måste tas ned bör ersättas.
- Stora markarbeten i form av sprängning, fyllning och schaktning bör i möjligaste mån undvikas.